

O'ZBEK DINIY DISKURSIDA ARAB LEKSIKASINING SEMANTIK TRANSFORMATSIYASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12570867>

Olimov Zuhrobiddin Shahobiddin o'g'li

ADCHTI

Umumiy va qiyosiy tilshunoslik kafedrası

o'qituvchisi

Annotatsiya

diniy diskurs – bu faqat diniy nutq emas, balki til, fikrlash va diniy amaliyotning yaxlit o'zaro bog'liqlik tizimidir. Endi, bu ta'rifni hisobga olgan holda, biz o'zbek diniy diskursida arab tilidan o'zlashgan so'zlarning semantik jihatlarini aniqroq muhokama qila olamiz. Ushbu maqola diniy mulohaza va diniy dunyoqarash kontekstida so'zlarning ma'nosi va mazmunining qanday transformatsiya va o'zgarishlarga uchrashini aks ettiradi.

Kalit so'zlar

diniy diskurs, semantik tuzilish, insonlar, dunyoni anglash, dunyoni tushunish, Qur'on, islom terminologiyasi, semantik tuzilma, islom madaniyati, ma'no kengayishi, islom leksikasi, majoziy o'lcham, ramziy o'lcham.

Аннотация

религиозный дискурс – это не только религиозная речь, но и система взаимоотношенности языка, мышления и религиозной практики. Теперь, принимая во внимание это определение, мы можем более четко обсудить семантические аспекты слов, заимствованных из арабского языка, в узбекском религиозном дискурсе. Данной статье отражены трансформации и изменения значения и содержания слов в контексте религиозных размышлений и религиозного мировоззрения.

Ключевые слова

религиозный дискурс, семантическая структура, человек, миропонимание, понимание мира, Коран, исламская терминология, семантическая структура, исламская культура, расширение смысла, исламский лексикон, метафорическое измерение, символическое измерение

Annotation

religious discourse is not only religious speech, but also a system of interdependence of language, thinking and religious practice. Now, taking this definition into account, we can

more clearly discuss the semantic aspects of words borrowed from Arabic in Uzbek religious discourse. This article reflects the transformation and changes in the meaning and content of words in the context of religious reflections and religious worldview.

Key words

religious discourse, semantic structure, people, comprehension of the world, understanding of the world, Quran, islamic terminology, semantic structure, islamic culture, expansion of meaning, islamic lexicon, metaphorical dimension, symbolic dimension.

O'zbek diniy diskursida arab leksikasining semantik o'zgarishlarining boshqa qaysi jihatlari alohida e'tiborga sazovor? «Diskurs» tushunchasi nima?

O'zbek diniy diskursida arab leksikasining semantik transformatsiyalarini yanada batafsil muhokama qilishdan oldin, «diskurs» tushunchasiga aniq ta'rif berish kerak. Diskurs – lingvistika va gumanitar fanlarda murakkab va ko'p qirralik tushuncha. Umumiy ma'noda, diskursni quyidagicha ta'riflash mumkin:

«Muayyan mavzu, mafkura, ijtimoiy kontekst va gapiruvchi/yozuvchining kommunikativ niyatlarini aks ettiruvchi bog'langan og'zaki yoki yozma bayonlar ketma-ketligi». Boshqacha qilib aytganda, diskurs – bu til vositalaridan foydalangan holda ma'lum maqsadlarga erishish uchun matn va kontekstni birlashtiruvchi «til amaliyoti». Boshqacha qilib aytganda, diskurs – bu faqat matn yoki nutq emas, balki til, fikr-mulohaza, insonlarning ma'lum bir kontekstdagi faoliyati va o'zaro munosabatlarini o'z ichiga olgan kengroq ijtimoiy-madaniy hodisa.

Diniy sohaga nisbatan, diniy diskurs o'ziga xos diskurs turlaridan biri bo'lib, quyidagi belgilar bilan tavsiflanadi:

- diniy terminologiya va ramzlarni qo'llash;
- diniy matnlar, an'analar, e'tiqodlarga ishoralarni o'z ichiga olish;
- diniy qoidalar, qadriyatlar va dunyoqarashni ifoda etish;
- diniy jamoadagi muloqot uchun o'ziga xos shakllar.

Shunday qilib, diniy diskurs – bu faqat diniy nutq emas, balki til, fikrlash va diniy amaliyotning yaxlit o'zaro bog'liqlik tizimidir. Endi, bu ta'rifni hisobga olgan holda, biz o'zbek diniy diskursida arab tilidan o'zlashgan so'zlarning semantik jihatlari aniqroq muhokama qila olamiz.

«Diskurs» va «matn» tushunchalari o'rtasidagi farq nimalardan iborat?

Matn va diskurs tushunchalari o'zaro chambarchas bog'liq, ammo ularning o'rtasida muhim farqlar mavjud:

Matn: muayyan qoidalarga muvofiq tashkillangan aniq nutqiy ishlanma hisoblanadi. Uning o'z ichki tuzilishi, mantiqi va bog'liqligi bo'ladi, tugal va mustaqil til mahsulotidir.

Diskurs: matndan tashqari, kontekst, muloqot ishtirokchilari, ularning maqsad, qarash va qadriyatlarini ham o'z ichiga oluvchi kengroq tushunchadir. U «amaldagi til» sifatida, ijtimoiy amaliyot sifatida qaraladi. Diskurs ma'lum bir ijtimoiy-madaniy muhitda gapiruvchi va tinglovchining dinamik, interaktiv o'zaro ta'sirini nazarda tutadi. Uning o'ziga xos qoidalari, janrlari, qurilish va ishlash modellari bo'ladi. Boshqacha qilib aytganda, matn diskursning tarkibiy qismi hisoblanadi, biroq diskurs faqat matnga tenglashtirilmaydi. Diskurs matnning faoliyat ko'rsatadigan kengroq ijtimoiy, madaniy va kognitiv kontekstni o'z ichiga oladi.

Diniy diskursga nisbatan, o'zbek tilidagi arab so'zlarini o'rganishda faqat so'zlarning semantik transformatsiyalarigina emas, balki ularning butun diniy muloqot va dunyoqarash tizimidagi o'rni, vazifalari, konnotatsiyalari ham hisobga olinishi kerak. Umid qilamizki, bu tushuntirish «matn» va «diskurs» tushunchalari o'rtasidagi asosiy farqlarni oydinlashtirishga yordam berdi.

Diskurs muloqot jarayonida qanday asosiy vazifalarni bajaradi? Diskurs muloqot jarayonida quyidagi muhim vazifalarni bajaradi:

1. Rerezentativ funksiya: diskurs so'zlovchi yoki yozuvchining muayyan dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi, e'tiqodlari va mafkurasini aks ettirib, ifodalaydi.

2. Kommunikativ funksiya: diskurs axborot uzatish, ishtirokchilar o'rtasida aloqa o'rnatish va saqlab turish, ularning harakatlarini muvofiqlashtirish vositasi vazifasini bajaradi.

3. Interaktiv funksiya: diskurs muloqot ishtirokchilari o'rtasidagi o'zaro ta'sir, fikr almashish, muzokara, dalilli asoslashni ta'minlaydi.

4. Ekspressiv funksiya: diskurs so'zlovchi yoki yozuvchiga nutq mavzusi, predmetiga nisbatan o'z munosabati, emotsiyalari va baholarini ifodalash imkonini beradi.

5. Konstituir funksiya: diskurs muloqot ishtirokchilarining ijtimoiy reallikni, o'z-o'zini anglash va maqomlarini yaratadi, shakllantiradi.

6. To'plash va o'tkazish funksiyasi: diskurs muloqot jamiyatining madaniy bilimlarini, an'analarini, tajribasini to'plab, saqlab va uzatib boradi.

Diniy diskurs doirasida bu funksiyalar alohida yorqin namoyon bo'ladi. Diniy diskurs faqat e'tiqod va dogmatlarni o'tkazib bermasdan, balki diniy o'z-o'zini anglashni, mo'minlarning me'yorlari va qadriyatlarini shakllantiradi, ularning xatti-harakatlari va o'zaro munosabatlarini tartibga soladi.

O'zbek diniy diskursidagi arab leksikasining semantik transformatsiyalarini tahlil qilishda, mazkur til birliklarining diniy muloqot kontekstidagi aniq qaysi vazifalarni bajarishi hisobga olinishi kerak.

O'zbek tiliga tarjima qilingan variant:

Bu diskursning alohida kommunikativ hodisa sifatidagi xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Diskurs madaniy ma'nolarni qay tarzda shakllantirish va uzatishda ishtirok etadi?

Diskurs madaniy ma'nolarni shakllantirish va uzatishda muhim o'rin tutadi. Bu masalani batafsilroq ko'rib chiqaylik:

1. Madaniyatni aks ettiruvchi diskurs:

Diskurs belgili bir ijtimoiy-madaniy hamjamiyat uchun xos bo'lgan madaniy qadriyatlar, e'tiqodlar, stereotiplar, xulq-atvor modellarini aks ettiradi. Diskursda ishlatiladigan til uning madaniy «izlari»ni o'zida saqlaydi.

2. Ijtimoiylashuv vositasi sifatidagi diskurs:

Turli diskursiv amaliyotlarda (muloqot, o'qitish, ommaviy axborot vositalari va b.) ishtirok etish orqali individ madaniy kodlar, me'yorlar va an'analarni o'zlashtirib, madaniy hamjamiyatning to'laqonli a'zosiga aylanadi.

3. Madaniy reallikni shakllantiruvchi diskurs:

Diskurs faqat aks ettirib qolmay, balki faol ravishda madaniy reallikni shakllantiradi. Diskursiv amaliyotlar orqali madaniy ma'no va mazmunlar yaratiladi, qayta ishlab chiqariladi va transformatsiya qilinadi.

4. Madaniy tajribani uzatuvchi diskurs:

Diskurs avloddan-avlodga madaniy tajriba, bilim va an'analarni o'tkazib berish asosiy kanali hisoblanadi. Diskursiv amaliyotlar madaniy merosni saqlash va qayta ishlab chiqarish kafolatini beradi. Diniy diskursga kelganda, o'zbek diniy diskursiga «singdirib yuborilgan» arab leksikasi islom madaniy manzarasini, uning qadriyatlari va ma'nolarini shakllantirish va uzatishdagi roli alohida muhim hisoblanadi.

O'zbek tiliga tarjima:

Arab so'zlarining semantik transformatsiyalari o'zbek milliy kontekstida arab madaniy-diniy merosini moslashtirish va integratsiyalash jarayonlarini aks ettiradi. Bu jarayonlarni tahlil qilish turli madaniyatlarning diniy diskurs doirasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlariga yorqin yorug'lik tushirishi mumkin. Bu tushuntirish diskursning madaniy ma'nolarni shakllantirish va uzatishdagi o'rnini yaxshiroq anglashga yordam beradi.

So'zning semantik tuzilishi nima va u diskurs bilan qanday aloqasi bor?

Soʻzning semantik tuzilishi – bu diskurs doirasida soʻzning funksional jihatdan bogʻliq boʻlgan murakkab tushuncha.

Soʻzning semantik tuzilishi quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

1. Denotativ maʼno – soʻzning asosiy, mantiqiy maʼnosi, uning obʼektiv mazmuni.

Oʻzbek tiliga tarjima:

2. Konnotativ maʼnolar – denotativ maʼnoga qoʻshimcha ravishda qoʻshilgan maʼnoiy ingichkaliklar, assotsiatsiyalar, ekspressiv-emotsional va uslubiy komponentlar.

3. Pragmatik komponent – gapiruvchi/yozuvchining ifodalanayotgan narsaga munosabatini, uning niyat va baholarini aks ettiradi.

Soʻzning semantik tuzilishining bu komponentlari faqat soʻzning muayyan kontekstda qoʻllanilishi, yaʼni diskursda oʻz aksini topadi va faollashadi.

Diskursda soʻz ijtimoiy-madaniy kontekstni hisobga olgan holda, boshqa til birliklari bilan zich aloqada funksionalaydi. Diskurs doirasida quyidagilar yuz beradi:

- Soʻzning semantik transformatsiyasi, uning maʼno doirasining kengayishi yoki torashi;

- Konnotativ va pragmatik maʼno komponentlarining faollashishi;

- Yangi assotsiatsiyalar, baholar, simvolik maʼnolarning paydo boʻlishi.

Diniy diskursda soʻzning semantik tuzilishini oʻrganish juda muhim, chunki bu kontekstda soʻzlar, odatda, qoʻshimcha, muqaddas, simvolik maʼnolarga ega boʻladi. Oʻzbek diniy diskursidagi arab soʻz qarzlarning semantik transformatsiyalarini tahlil qilishda ularning islomiy konseptual dunyo manzarasida qanday maʼnoviy oʻzgarishlarga uchraganligi, qoʻshimcha konnotativ va pragmatik funksiyalarni qanday ortta olganligi inobatga olinishi kerak.

Shunday qilib, soʻzning semantik tuzilishi uning diskursdagi funksional hayoti bilan chambarchas bogʻliq, oʻsha yerda uning maʼnosining turli jihatlari dolzarblashadi.

Soʻzning semantik tuzilishi va diskursda soʻzning funksional jihatlari oʻrtasidagi aloqani koʻrib chiqamiz.

Yuqorida taʼriflangan komponentlardan (denotativ, konnotativ, pragmatik maʼno) tashqari, soʻzning semantik tuzilishi quyidagilarni ham oʻz ichiga oladi:

4. Leksik-semantik variantlar (LSV) – bir va oʻsha soʻz turli kontekstlarda olishi mumkin boʻlgan maʼno nyuanslari, ottenkalari.

5. Assotsiativ maʼno – til egalari ongida soʻzning madaniy, tarixiy yoki individual assotsiatsiyalar tufayli uygʻotadigan qiyofa va tasavvurlar.

6. Simvolik ma'no – so'zning ko'chma, umumlashgan-abstrakt ma'nosi, unga qo'shimcha ma'nolar beruvchi jihatlar.

Diskursda bu semantik tuzilish komponentlari faollashadi, transformatsiyalanadi va o'zaro ta'sirga kirishadi:

- LSV lar so'zning qo'llanish kontekstiga bog'liq ravishda namoyon bo'ladi;
- Assotsiativ va simvolik ma'nolar denotativ ma'noga qo'shiladi;
- Pragmatik ma'nolar so'zning semantikasiga ustma-ust qo'shiladi.

Bu o'zaro aloqa diniy diskursda, ayniqsa, aniq ko'rinadi, chunki ushbu kontekstda so'zlar ko'p hollarda muqaddas, madaniy-an'anaviy ma'nolarga ega bo'ladi. Masalan, «salot» arab so'zi o'zbek diniy diskursida faqat ritual namozni bildirmasdan, balki ma'naviy va axloqiy poklanishni, Allohga murojaat qilish akti ma'nolarini ham ifodalaydi. Bu yerda so'zning denotativ, konnotativ va simvolik ma'nolari diskursiv kontekstda o'zaro ta'sirga kirishganini ko'rishimiz mumkin.

Shu tarzda, so'zning semantik tuzilishi uning diskursda funkcionallashish xususiyatlari bilan keng qamrovli belgilanadi. So'zlarning semantik transformatsiyalarini tahlil qilgan holda, biz har qanday diskursda madaniy ma'nolarni shakllantirish va tashish mexanizmlarini chuqurroq tushunib olishimiz mumkin.

So'zning semantik tuzilishi diniy diskurs bilan chambarchas aloqador. Bu quyidagi jihatlar bilan bog'liq:

1. Ramziy ma'nolarning faollashuvi:

Diniy diskursda so'zlar ko'p hollarda diniy qadriyatlar, e'tiqodlar va dunyoqarashni aks ettiruvchi qo'shimcha ramziy ma'nolarga ega bo'ladi. Masalan, «marhamat» so'zi islom diniy diskursida kundalik tildagidan ko'ra chuqurroq, muqaddasroq ma'noga ega.

2. Konnotativ ma'nolarning o'zgarishi:

Diniy diskurs so'zlarga diniy an'analar va kontekstga bog'liq maxsus konnotatsiyalar – emotsional, baholovchi, ekspressiv ottenkalar beradi. Masalan, «gunoh» so'zi diniy diskursda kuchli salbiy konnotatsiyaga ega.

3. Yangi leksik-semantik variantlarning paydo bo'lishi:

Diniy diskurs doirasida so'zlarning umumiste'moldagi ma'nolaridan farq qiladigan qo'shimcha, o'ziga xos ma'nolari vujudga keladi. Masalan, «ibodat qilmoq» so'zining diniy kontekstdagi ma'nosi faqat «iltijo qilmoq» ma'nosidan chetga chiqadi.

4. Boshqa tillardan so'z olib kelish:

Diniy diskurs, ayniqsa o'zga madaniy muhitda, boshqa tillarning (masalan, arab tilidagi so'zlar islom diskursida) leksikasini o'zlashtiradi. Bu so'zlar

o'zlashtirilish jarayonida semantik transformatsiyalarga uchraydi, yangi ma'no ottenkalari paydo bo'ladi.

Shunday qilib, diniy diskursdagi so'zlarning semantik tuzilishi diniy dunyoqarash, qadriyatlar va amaliyotlarni aks ettiruvchi qator o'ziga xos xususiyatlarga ega. Yuqorida ta'kidlangan jihatlardan tashqari, yana bir muhim nuqta – bu diniy kontekstning so'zning pragmatik komponentiga ta'siri.

Diniy diskursda so'zlar ko'pincha gapiruvchi/yozuvchining diniy e'tiqodlari, ishonch va baholarini ifodalovchi o'ziga xos pragmatik funksiyalarga ega bo'ladi:

- So'zlar diniy e'tiqodni, ishonchni, ma'lum bir diniy ta'limotga mansublik ifodalashda ishlatilishi mumkin.

- Lug'at birliklari «o'zimiz» va «o'zgaralar»ni ajratishning vositasi vazifasini o'taydi.

- Ayrim so'zlar diniy buyruq, ma'lum bir harakatlarni yoki axloqiy me'yorlarni ifodalovchi vazifani bajaradi.

Masalan, islom diskursida «haj», «shahid», «jihod» kabi so'zlar diniy qoidalar va qadriyatlarni aks ettiruvchi kuchli pragmatik yuklamaga ega.

Shuningdek, diniy diskursda o'ziga xos kommunikativ strategiyalar vujudga kelishi so'zlarning pragmatikasiga ta'sir ko'rsatadi:

- Fikrga katta ishonchni va ishonarlilik beradigan muqaddas lug'at birliklaridan foydalanish;

- Diniy taqiqlar tufayli ayrim so'zlarni evfemizatsiya yoki tabulash;

- O'ziga xos murojaat, salomlashish, xayrli tilaklar formulalari.

So'zning bunday pragmatik komponent xususiyatlari diniy e'tiqodlar, marosimlar va xulq-atvor me'yorlari bilan chambarchas bog'liq.

Xulosa qilib aytganda, diniy kontekstda so'zning semantik tuzilishi diniy dunyoqarash va amaliyotlarning o'ziga xosligini aks ettiruvchi murakkab, ko'p qirrali hodisadir. Bunday semantik transformatsiyalarni tahlil qilish diniy diskurs orqali qurilgan diniy reallikni tushunishning muhim vositasidir.

So'zning semantik tuzilishi diniy diskursda juda muhim rol o'ynaydi. U quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. Diniy ma'nolarni va qadriyatlarni yetkazib berish.

Diniy diskursda so'zlarning o'ziga xos ma'nolari, konnotatsiyalari va simbolikasi diniy g'oya, e'tiqod va tasavvurlarni ifodalash va uzatishga xizmat qiladi. Masalan, xristianlikda «marhamat» so'zi Ilohiy shafqatni, ya'ni «rahmdillikni» bildiradi, oddiy «xayrixohlik»ni emas.

2. Diniy o'zlikni shakllantirish.

Dinga oid ma'lum leksikaning ishlatilishi, ishtirokchilarga o'z diniy an'anasiga tegishlilikini belgilash va «o'zlarini» «begonalardan» ajratish imkonini beradi. Bu ayniqsa muxtalif konfessiyalarga oid kontekstlarda muhim.

3. Diniy amaliyotlarni institutsiyalashtirish.

Diniy matnlar, marosimlar va minbarlarda ishlatiladigan so'zlarning semantik tuzilishi o'rnatilgan diniy me'yorlar, buyruqlar va dinga oid rolli modellarni mustahkamlaydi hamda takror ishlab chiqaradi.

4. Diniy dunyoqarashni shakllantirish.

So'zlarning o'ziga xos semantikasi orqali mazkur din uchun xos bo'lgan olam manzarasi, ilohiy, inson va jamiyat to'g'risidagi tasavvurlar yetkaziladi. Bu esa dinga e'tiqod qiluvchilarning voqelikni idrok etishi va talqin qilishiga ta'sir etadi.

5. Diniy maqomni qonuniylashtirish.

Muqaddas, qadimiy leksikaning ishlatilishi diniy arboblarning bayonotlariga katta og'irlik va ishonchlilik beradi, bu esa ularning auditoriya ustidagi ta'sirini kuchaytiradi. Demak, diniy diskursdagi so'zlarning semantik tuzilishi dinga oid ma'nolar, qadriyatlar va amaliyotlarni qurish, uzatish va mustahkamlashning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Ushbu jihatni tahlil qilish diniy diskursning dinamikasini o'rganishning muhim vositasidir.

Bu tushuntirish so'zning semantik tuzilishining diniy diskursdagi rolini oydinlashtirdimi? Agar qo'shimcha savollaringiz bo'lsa, davom ettiring.

Bu jarayon quyidagi asosiy jihatlar bo'yicha amalga oshadi:

1. Simvolik ma'no:

Diniy matnlarda ko'plab so'zlar o'z to'g'ri predmet ma'nosidan tashqari, maxsus simvolik ma'nolarga ega bo'ladi. Ushbu simvolik ma'nolarni tushunish matnni to'g'ri talqin qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Masalan, Bibliyada «qo'zichoq» so'zi Iso Masihni ramziy ifodalaydi.

2. Konnotativ ottenkalar:

Diniy leksika ko'pincha ma'lum emotsional, baholovchi, ekspressiv ma'no ottenkalarini o'z ichiga oladi. Bu konnotatsiyalar diniy an'analar bilan shartlangan va matnni qabul qilish hamda talqiniga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, xristianlik kontekstida «gunoh» so'zi juda kuchli salbiy konnotatsiyaga ega.

3. Kontekstga bog'liq ma'nolar:

Diniy matnlarda ayni bir so'zlar kontekstga qarab o'ziga xos alohida ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Ushbu leksik-semantik variantlarni tushunish matn mohiyatini to'g'ri ochib berish uchun zarur. Masalan, diniy kontekstda «ibodat qilmoq» so'zi «iltimos bilan murojaat qilmoq» ma'nosidan tashqari, «diniy marosim o'tkazmoq» ma'nosini bildiradi.

4. Madaniy-tarixiy allyuziyalar:

Ba'zi diniy matnlarda ma'lum bir diniy an'anaga xos madaniy-tarixiy realiyalarga ishora qiluvchi leksika uchraydi. Ushbu madaniy kontekstni tushunish so'zlarning ma'nosini to'g'ri talqin qilish uchun muhimdir. Masalan, Yangi Ahddagi «farisiylar» to'g'risidagi yozuvlar ushbu qadimiy yahudiylarga xos diniy-siyosiy guruh haqidagi bilimni taqozo qiladi.

5. Boshqa tillardan o'zlashgan so'zlar:

Ko'plab diniy matnlarda boshqa tillarga (masalan, qadimgi yahudiy, yunon, arab tillariga) xos leksika uchraydi, bu so'zlarning ma'nosi esa hozirgi o'quvchilar uchun ochiq-oydin bo'lmasligi mumkin. Ushbu leksik birliklarni tushunish ham matnning interpretatsiyasiga ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa o'laroq, so'zlarning simvolik, konnotativ, kontekstual ma'nolarini chuqur tushunish diniy matnlarni to'g'ri talqin qilish uchun muhim shartdir. Bu aspektni e'tibordan chetda qoldirish matnning haqiqiy mazmunining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Tilning semantik nyuanslari diniy g'oya va tushunchalarni talqin qilish usullariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu ta'sirning asosiy aspektlarini ko'rib chiqamiz:

1. Diniy terminologiyani talqin qilish:

Diniy matnlar odatiy qo'llanish doirasidan chetga chiqadigan o'ziga xos terminologiyani o'z ichiga oladi. Ushbu kalit tushunchalarning (masalan, «*lutf*», «*gunoh*», «*qutqarish*») semantik nozikliklari ularning turli xil talqinlari va tushunilishini belgilaydi.

2. Simvolik va metaforik o'lcham:

Ko'plab diniy g'oya va tushunchalar simvolik va metaforik leksika orqali ifodalanadi. Bu til vositalarining semantik chuqurligi va ziddiyatliligi diniy ma'nolarning turli xil sharhlarini yuzaga keltiradi.

3. Ma'noning kontekstual shartliligi:

Ayni bir diniy atamalar va tushunchalar kontekstga qarab turli ma'no rang-barangliklarini kasb etishi mumkin. Bu esa talqin jarayonini murakkablashtiradi va turli xil tushunishlarni yuzaga keltiradi.

4. Tilning dunyoqarash ta'siri:

Tilning semantik tuzilishi ma'lum bir diniy an'ana dunyoqarashining va madaniy qarashlarining o'ziga xosligini aks ettiradi. Ushbu til xususiyatlari diniy g'oyalarni tushunish va talqin qilish usullariga o'z ta'sirini o'tkazadi.

5. Ziddiyatlar va noaniqliklar:

Diniy matnlarda so'zlarning ma'nolari o'rtasidagi noaniqliklar, ziddiyatlar, turfa nyuanslar uchrab turadi. Bu esa diniy tushunchalarni turli xil talqin qilish uchun zamin yaratadi.6. Rol perevoda i transkulturnoy transmissii:

Bir tildan boshqa tilga diniy matnlarni tarjima qilishda semantikaning muayyan transformatsiyasi hech qochib bo'lmas, bu esa boshqa madaniy muhitda diniy g'oyalarni talqin qilish usullariga ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, tilning semantik tabiati, uning simvolik, metaforik xarakteri, ma'noning kontekstga bog'liqligi diniy tushunchalarni turli xil talqin qilish uchun unumdor zamin yaratadi. Bu esa mazkur sohada doimiy bahslar va turli xil tushunishlarni shartlashtiruvchi omillardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Axrorov, A. A. UDK: 811.512. 133 ROST VA YOLG'ON SO'ZLAMOQ HAQIDA XALQ MAQOLLARI SHARHI. *ILMIY AXBOROTNOMA*, 57.

2. Doniyorovich, O. R. A. (2022). TOG'AY MUROD ASARLARIDA EVFEMIZMLAR. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND EDUCATION*, 1(4), 38-42.

3. Dehqanova L. Arabcha ko'plik shakllarining o'zbek tilia qo'llanilishi// **O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 18- soni**

4. Ermatov Ikhtiyar. (2022). HYPERO-HYPONYMIC RELATIONS IN THE TERMINOLOGICAL SYSTEM OF MORPHEMES AND WORD FORMATION LEVELS OF UZBEKI. *World Bulletin of Social Sciences*, 16, 133-136. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/1737>

5. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'qituvchi, 1980. – B.120-251.

6. Ibrohimov N., Yusupov M. Arab tili grammatikasi, 1-jild. – Toshkent: 1997.

7. Ramazonova Sh. International Conference on Developments in Education Hosted from Delhi, India <https://econferencezone.org> 21st July 2022

8. Muxidillayev, F. (2022). LINGVOPOETIKANING O'RGANILISHIGA DOIR QARASHLAR. *Academic research in educational sciences*, 3(7), 315-320.

9. Pardayeva, I., & Mahmudboyeva, F. (2022). ZARGARLIK TERMINLARINING SINTAKTIK USUL BILAN YASALISHI. *Gospodarka i Innowacje.*, 24, 562-564.

10. Pirmqul Qodirov. Humoyun va Akbar. – Toshkent: Sharq, 2006.

11. Sharipov, F. G. (2021). Attitude to the plural affix in Uzbek language. *Scientific reports of Bukhara State University*, 5(1), 50-64.

12. Yodgorov, H., & Zulayho, T. (2022). JOURNAL OF NORTHEASTERN UNIVERSITY. *Journal of Northeastern University*, 25(04).

Axborot resurslari:

1. https://www.researchgate.net/publication/361543329_FRAZEOLOGI_K_BIRLIKLARNING_LINGVOMADANIY_XUSUSIYATLARI
2. https://my.iaau.uz/dashboard/uploads/files/i4ucFmwV_hVui-qLDImZJImNlrfGcfGU.pdf
3. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7846917>.